

Alexander Berkman

ABC van het anarchisme

KELDERUITGEVERIJ
UITGEVERIJ DE VOORUITGANG

BETEKENT ANARCHISME GEWELD?

U hebt gehoord dat anarchisten bommen gooien, dat ze in geweld geloven en dat anarchie wanorde en chaos betekent.

Het is niet verwonderlijk dat u zo denkt. De pers, de kansel en alle andere gezagdragers hameren daar voortdurend op. Maar de meesten weten beter en hebben een reden om u de waarheid niet te vertellen. Het wordt tijd dat u die hoort.

Ik wil eerlijk en openhartig met u spreken en u kunt mij geloven, omdat ik één van die anarchisten ben die als gewelddadig en destructief wordt aangeduid. Ik zou het dus moeten weten en ik heb niets te verbergen.

“Betekent anarchisme nu werkelijk wanorde en geweld?”, vraagt u zich af.

Nee, mijn vriend, kapitalisme en regering staan voor wanorde en geweld. Anarchisme is juist het tegendeel; het betekent orde zonder regering en vrede zonder geweld.

“Maar is dat wel mogelijk?”, vraagt u zich af.

Daar gaan we het nu juist over hebben. Maar eerst wil uw vriend graag weten of anarchisten nooit bommen gegooid of geweld hebben gebruikt. Ja, anarchisten hebben bommen gegooid en soms hun toevlucht genomen tot geweld.

“Daar heb je het al!”, roept uw vriend uit. “Dat dacht ik al!”

Maar laten we niet overhaast te werk gaan. Als anarchisten soms geweld hebben gebruikt, betekent dat dan gelijk dat anarchisme geweld betekent?

Stel uzelf deze vraag en tracht er een eerlijk antwoord op te vinden.

Als een burger een soldatenpakje aantrekt, moet hij misschien bommen gooien en geweld gebruiken. Zegt u dan dat burgerdom staat voor bommen en geweld?

U zou de beschuldiging verontwaardigd van de hand wijzen. Het betekent simpelweg, zou u antwoorden, dat iemand misschien *onder bepaalde omstandigheden* zijn toevlucht tot geweld moet nemen. Dat kan

een democraat, een monarchist, een socialist, een Bolsjewiek of een anarchist zijn.

U zult zien dat dit voor alle mensen uit alle tijdperken geldt.

Brutus doodde Caesar, omdat hij bang was dat zijn vriend de Republiek wilde verraden om koning te kunnen worden. Niet dat Brutus “daarom minder van Cesar hield, maar hij hield meer van Rome”. Brutus was *geen* anarchist, maar een toegewijd republikein.

Wilhelm Tell, zo leert ons de legende, schoot de tiran dood om zijn land van de onderdrukking te bevrijden. Tell had nog nooit van anarchisme gehoord.

Ik noem deze voorbeelden om te illustreren dat in alle tijden despoten door de hand van enorm vrijheidlievende mensen aan hun einde kwamen. Dergelijke mensen kwamen in opstand tegen tirannieën. Over het algemeen waren zij patriotten, democraten of republikeinen, soms socialisten of anarchisten. Hun daden waren uitingen van individuele rebellie tegen onrecht en onrechtvaardigheid, waarmee het anarchisme niets van doen had.

Er was een tijd in het oude Griekenland dat het doden van een despoot gezien werd als de hoogste deugd. De moderne wetgeving veroordeelt dergelijke daden, maar de mensen lijken er nog steeds hetzelfde over te denken als vroeger. Het geweten van de wereld vindt tirannenmoord geen schande. Zelfs als dat niet in het openbaar wordt uitgesproken, dan vergeeft het hart van de mens dergelijke daden, die vaak heimelijk worden toegejuicht.

Waren niet duizenden Amerikaanse jongeren bereid de Duitse keizer te vermoorden, die ze verantwoordelijk achtten voor het uitbreken van de wereldoorlog? Sprak een Franse rechtbank niet onlangs de man vrij die Petloera doodde om de duizenden mannen, vrouwen en kinderen te wreken, die in door Petloera uitgevoerde pogroms op Zuidrussische Joden vermoord werden?

In alle landen en in alle tijden zijn er tirannenmoorden geweest; dat wil zeggen, dat er mannen en vrouwen waren die genoeg van hun land hielden om er zelfs hun leven voor te geven. Gewoonlijk waren deze mensen geen leden van een politieke partij, zij haatten eenvoudig tirannieën. Soms waren zij religieuze fanaten, zoals de felle katholieke Kulmann, die trachtte Bismarck te vermoorden (13 juli 1874), of de misleide Charlotte Corday die Marat tijdens de Franse Revolutie doodde.

In de Verenigde Staten werden drie presidenten als gevolg van individuele daden gedood. Lincoln werd in 1865 neergeschoten door John Wilkes Booth, een democraat uit het zuiden; Garfield in 1888 door Charles Jules Guiteau, een republikein; en McKinley in 1901 door Leon Czolgosz. Van deze drie was er slechts één anarchist.

Het land dat de ergste onderdrukkers heeft, heeft natuurlijk ook het grootste aantal tirannenmoorden. Neem bijvoorbeeld Rusland. Onder de tsaren werd elke vrijheid van meninguiting en drukpers rigoreus onderdrukt en daarom was er geen andere manier om het tirannieke bewind te verzachten dan “de angst voor God” in het hart van de tiran te griffen.

Dergelijke wrekers waren meestal zonen en dochters van de hoogste adel, idealistische jongeren die van hun vrijheid en hun volk hielden. Daar alle andere wegen voor hen gesloten waren, voelden ze zich gedwongen hun toevlucht te nemen tot pistool en dynamiet, in de hoop de ellendige toestand van hun land te verlichten. Zij stonden bekend als nihilisten en terroristen, niet als anarchisten.

In onze tegenwoordige tijd zien we zelfs nog meer daden van individueel politiek geweld dan in het verleden. De vrouwelijke suffragettes in Engeland bijvoorbeeld maken er regelmatig gebruik van om hun ideeën kracht bij te zetten en om hun eisen voor gelijke rechten te propageren. Sinds de oorlog hebben mensen met de meest conservatieve opvattingen dergelijke methoden gehanteerd in de hoop een nieuwe monarchie tot stand te brengen. Het was een monarchist die Karl Erzberger, de Pruisische minister van financiën, vermoordde; en ook Walter Rathenau, minister van buitenlandse zaken, werd neergeschoten door een man met dezelfde politieke denkbeelden.

Zelfs de oorspronkelijke reden of tenminste een excuus voor de grote oorlog was het vermoorden van de Oostenrijkse troonopvolger door een Servisch patriot die nog nooit van anarchisme had gehoord. In Duitsland, Hongarije, Frankrijk, Italië, Spanje, Portugal en andere Europese landen hebben mensen van verschillende politieke richtingen daden van geweld gebruikt, om nog maar niet te spreken van de massale politieke terreur, die wordt uitgeoefend door georganiseerde groeperingen, zoals de fascistten in Italië, de Ku Klux Klan in Amerika of de katholieke kerk in Mexico. U ziet dus dat anarchisten geen monopolie op politiek geweld hebben. Het aantal van dergelijke door anarchisten begane daden is oneindig

veel kleiner vergeleken met die begaan door personen met andere politieke overtuigingen.

De waarheid is dat sinds mensenheugenis geweld in elk land en in elke sociale beweging deel van de strijd heeft uitgemaakt. Zelfs de Nazarener, die het evangelie der vrede kwam prediken, gebruikte geweld om de geldwisselaars uit de tempel te verdrijven.

Zoals ik al gezegd heb, hebben anarchisten geen monopolie op geweld. Integendeel, het anarchisme predikt vrede en harmonie, niet-inbreuk doen en de heiligheid van leven en vrijheid. Maar anarchisten zijn mensen, net als de rest van de mensheid en misschien meer dan dat. Zij zijn gevoeliger voor kwaad en onrecht, ze komen sneller in opstand tegen onderdrukkingen en daarom zetten ze bij tijd en wijle hun protest kracht bij door middel van een gewelddaad. Maar dergelijke daden zijn een uiting van individueel temperament en niet van een bepaalde theorie.

U zou zich af kunnen vragen of het huldigen van revolutionaire opvattingen een persoon niet beïnvloedt geweld te gebruiken. Ik geloof van niet, omdat we hebben gezien dat ook mensen met de meest conservatieve denkbeelden geweld gebruiken. Als mensen met direkt tegenover elkaar staande politieke opvattingen dezelfde daden begaan, is het nauwelijks redelijk om te stellen dat hun ideeën ervoor verantwoordelijk zijn.

Dezelfde oorzaken hebben dezelfde redenen, maar die redenen liggen niet in politieke overtuigingen, maar veeleer in individueel temperament en de algemene mening over geweld.

“U kunt gelijk hebben wat dat temperament betreft”, zegt u. “Ik begrijp dat revolutionaire ideeën niet de redenen vormen voor politieke geweld-daden, anders zou elk revolutionair dergelijke daden begaan. Maar rechtvaardigen dergelijke denkbeelden niet tot op zekere hoogte degenen die zulke daden begaan?”

Dat kan aanvankelijk zo lijken, maar als u de zaak verder overdenkt, zult u zien dat deze gedachte totaal onjuist is. Het beste bewijs hiervoor is dat anarchisten die dezelfde mening hebben over regeringen en het afschaffen ervan, vaak totaal van mening verschillen over geweld. Tolstojanen en de meeste individualistische anarchisten veroordelen politiek geweld, terwijl andere anarchisten het goedkeuren of tenminste gerechtvaardigd achten.

Bovendien hebben vele anarchisten die eens in geweld geloofden als propagandamiddel hun mening gewijzigd en hangen dergelijke methoden

niet meer aan. Er was bijvoorbeeld een tijd dat anarchisten hun toevlucht namen tot individuele gewelddaden, een tijd die bekend staat als “propaganda van de daad”. Zij verwachtten niet de regering en het kapitalisme door dergelijke daden in anarchistische richting te sturen en evenmin dachten ze dat het vertrek van een despoot een einde zou maken aan het despotisme. Nee, terrorisme werd beschouwd als een middel om publiekelijk onrecht te wreken, de vijand angst aan te jagen en ook om de aandacht te vestigen op het kwaad waartegen de daad van terreur gericht was. Maar de meeste huidige anarchisten geloven niet meer in “propaganda van de daad” en spreken zich niet meer uit ten gunste van dergelijke daden.

De ervaring heeft geleerd dat hoewel dergelijke methoden gerechtvaardigd en nuttig geweest kunnen zijn in het verleden, de moderne omstandigheden ze nutteloos en zelfs schadelijk maken voor het uitdragen van hun ideeën. Dit bewijst dat het geen bepaalde ideeën of “ismen” zijn die tot geweld leiden, maar dat er andere oorzaken zijn.

Daarom moeten we elders zoeken om een goede verklaring te vinden.

Zoals we gezien hebben zijn politieke gewelddaden niet alleen begaan door anarchisten, socialisten en andere revolutionairen, maar ook door patriotten en nationalist, door democraten en republikeinen, door suffragettes, door conservatieven en reactionairen, door monarchisten en royalisten en zelfs door dweepers en christenen.

We weten nu dat niet bepaalde gedachten of “ismen” hun daden hebben beïnvloed, omdat de meest uiteenlopende ideeën en “ismen” dezelfde daden hebben voortgebracht. Ik heb als redenen individueel temperament en de algemene houding jegens geweld gegeven.

Dat is het cruciale punt. Wat is die algemene houding jegens geweld? Als we hier een juist antwoord op kunnen vinden, zal de gehele zaak duidelijk worden.

Als we eerlijk zijn, zullen we moeten toegeven dat iedereen in geweld gelooft en er gebruik van maakt, hoezeer hij het ook in anderen mag veroordelen. In feite zijn alle instellingen die we steunen en het gehele maatschappelijke leven op geweld gebaseerd.

Wat is die instelling die we regering noemen? Is het iets anders dan georganiseerd geweld? De wet beveelt u dit wel en dat niet te doen en als u niet gehoorzaamt, wordt u gedwongen. We hebben het er nu niet over of dat juist of onjuist is, of het zo hoort of niet. Momenteel zijn we slechts

geïnteresseerd in het feit dat *het zo is* - dat alle regeringen, alle wetten en gezag uiteindelijk berusten op macht en geweld, op straf of angst om gestraft te worden.

Zelfs geestelijk gezag, het gezag van de kerk en God berust op geweld, omdat vrees voor de goddelijke gramschap en wraak macht over u uitoefent, u dwingt te gehoorzamen en u zelfs dwingt te geloven tegen uw eigen rede in.

Hoe u het ook wendt of keert, u zult bemerken dat ons gehele leven gegrondvest is op geweld of angst voor geweld. Vanaf uw prilste jeugd bent u onderworpen aan het geweld van uw ouders of ouderen. Thuis, op school, op kantoor, in de fabriek, op het land of in de winkel zorgt altijd het gezag van iemand ervoor dat u gehoorzaamt en zijn wil doet.

Het recht u te dwingen, wordt gezag genoemd. Angst om gestraft te worden, is een plicht geworden en wordt gehoorzaamheid genoemd.

In deze sfeer van macht en geweld, van gezag en gehoorzaamheid, van plichten en angst om gestraft te worden, groeien we allemaal op; ons hele leven ademen we het in. We zijn zo doortrokken van de geest van het geweld, dat we ons nooit afvragen of geweld al of niet juist is. We vragen ons alleen af of het legaal is en of de wet het toestaat.

We vragen ons nooit af of regeringen het recht hebben te doden, te confisceren en gevangen te nemen. Als een particulier schuldig is aan zaken die de regering voortdurend doet, brandmerken we hem als moordenaar, dief en schurk. Maar zolang geweld "legaal" is, keuren we het goed en onderwerpen we ons eraan. We hebben in feite geen bezwaar tegen geweld, maar tegen de mensen die er "onwettig" gebruik van maken.

Dit wettige geweld en de angst ervoor domineren ons gehele bestaan, zowel individueel als collectief. Ons leven wordt van de wieg tot het graf gecontroleerd door gezag - ouderlijk, priesterlijk, politiek, economisch, sociaal en moreel gezag. Maar wat de aard van dat gezag ook moge zijn, het is altijd dezelfde scherprechter die macht over je uitoefent door gebruik te maken van je angst op de één of andere wijze gestraft te worden. Je bent bang voor God en de duivel, voor de priester en de burens, voor je werkgever en baas, voor de politicus en de politieagent, voor de rechter en de cipier, voor wet en regering. Je hele leven is één lange keten van angst - angst die je lichaam pijnigt en je geest verlamt. Eén van die angsten is gebaseerd op het gezag van God, kerk, ouders, kapitalist en regeerder.

Kijk diep in je hart en zie of wat ik zeg waar is. Zelfs onder kinderen speelt Jantje van tien de baas over zijn jongere broertje of zusje omdat hij sterker is, net zoals de vader van Jantje hem door zijn grotere kracht en de afhankelijkheid van zijn steun weer kan commanderen. Je krijgt te maken met het gezag van de priester en predikant, omdat je denkt dat zij “de gramschap van God op je kunnen neerlaten”. Je onderwerpt je aan je baas, rechter en regering, omdat ze de macht bezitten je werkloos te maken, je zaak te ruïneren, je gevangen te zetten - een macht die je hen overigens zelf gegeven hebt.

Gezag beheerst dus je hele leven, het gezag van heden en verleden, van de doden en levenden en je bestaan is een voortdurende schending en verkrachting van je eigen persoon, een voortdurende onderwerping aan de gedachte en wil van een ander.

En omdat je rechten voortdurend geschonden worden en je onteerd wordt, wreek je je onbewust door inbreuk te maken op de rechten van anderen en oonteer je hen, omdat *jij* gezag over hen hebt, of morele of fysieke dwang op hen kan uitoefenen. Op die manier wordt het gehele leven een vreemd samenraapsel van gezag, overheersing en onderwerping, van bevelen en gehoorzamen, van dwang en onderdrukking, van regeerders en geregeerden, van geweld en macht in duizend en één gestalten. Kunt u zich voorstellen dat zelfs idealisten in de netten van dit gezag en geweld verstrikt zitten en vaak door hun gevoelens en omgeving gedwongen worden tot aanvallende daden die volledig in tegenspraak zijn met hun ideeën?

Wij zijn nog allemaal barbaren, die hun toevlucht nemen tot macht en geweld om onze schulden, moeilijkheden en problemen af te handelen. Geweld is de methode der onwetendheid, het wapen der zwakken. De sterken van hart en geest hebben geen geweld nodig, omdat ze onweerstaanbaar zijn in hun bewustzijn gelijk te hebben. Hoe verder we ons verwijderen van de primitieve mens en het stenen tijdperk, hoe minder we onze toevlucht zullen nemen tot macht en geweld. Hoe verlichter de mens wordt, hoe minder hij gebruik zal maken van dwang en dwangmatige maatregelen. Hij zal uit het stof herrijzen en fier stelling nemen; hij zal voor geen heerser op aarde of in hemel buigen. Hij zal volledig mens worden als hij zich zal verzetten tegen regeren en weigeren geregeerd te worden. Hij zal pas werkelijk vrij zijn als er geen heersers meer zijn.

Het anarchisme beschouwt een dergelijke situatie als ideaal; het streeft naar een maatschappij zonder macht en dwang, waar alle mensen gelijk zijn en kunnen leven in vrijheid, vrede en harmonie.

Het woord anarchie komt van het Grieks en betekent zonder macht, zonder geweld of regering, omdat regeringen de bron zijn van geweld, dwang en gezag. Anarchie (anarchie verwijst naar de toestand; anarchisme is de theorie of leer ervan) betekent daarom geen wanorde en chaos, zoals u voorheen gedacht heeft. Het is er juist het tegendeel van; het betekent zonder regering, hetgeen vrijheid betekent. Wanorde is een kind van dwang en gezag. Vrijheid is de moeder der orde.

“Een mooi ideaal”, zult u zeggen, “maar alleen voor engelen”.

Laten we dan eens kijken of we over de kracht beschikken die nodig is om die ideale maatschappij tot stand te brengen.

INHOUDSOPGAVE

Verantwoording	9
Voorwoord Emma Goldman	11
Voorwoord Alexander Berkman	15
Inleiding	19
Betekent anarchisme geweld?	21
Wat is anarchisme?	29
Is anarchisme mogelijk?	33
Zal communistisch anarchisme werken?	41
Niet-communistische anarchisten	55
Waarom revolutie?	59
Het gaat om de idee	65
Vorbereiding	73
De organisatie van de arbeid voor de sociale revolutie	87
Beginselen en praktijk	105
Consumtie en ruil	111
Productie	121
De verdediging van de revolutie	131